

БЕЛАРУСЬ

Рэспубліка Беларусь

Кіраўнік дзяржавы: Аляксандр Лукашэнка

Кіраўнік урада: Раман Галоўчанка

Правы на свабоду выказвання меркаванняў, асацыяцыяў і мірных сходаў па-ранейшаму строга абмяжоўваліся. Па-ранейшаму шырока ўжываліся і беспакarana здзяйсняліся катаванні і іншыя віды жорсткага абыходжання. У сістэме правасуддзя практыкаваліся сістэматычныя злоўжыванні дзеля падаўлення іншадумства. У сістэме крымінальнага правасуддзя рэгулярна парушаліся правы дзяцей. Працягвалі выносіцца і выконвацца смяротныя прысуды. Мігранты падлягалі жорсткаму абыходжанню з боку ўладаў. Адвольныя звальненні і пераслед медыкаў негатыўна адбіліся на якасці і даступнасці медычнай дапамогі.

ДЛЯ ДАВЕДКІ

Пасля сфальсіфікаваных прэзідэнцкіх выбараў жніўня 2020 года і адмовы ЕС і ЗША сярод іншага прызнаць, што Аляксандр Лукашэнка быў пераабраны на пасаду прэзідэнта, краіна сутыкнулася з нарастальнай міжнароднай ізаляцыяй, а супраць яе кіраўніцтва ўводзіліся ўсё большыя санкцыі.

Улады Беларусі арганізавалі прыезд у Беларусь людзей з краінаў, адкуль ідуць плыні бежанцаў і мігрантаў, і скіравалі іх да мяжы з ЕС. Так яны выканалі пагрозу Аляксандра Лукашэнка, што Беларусь "не будзе абараняць" Еўропу ад нелегальных мігрантаў.

Неаднаразова з'яўлялася інфармацыя, што ўлады выштурхоўваюць нязгодных у выгнанне, у тым ліку з дапамогай пагрозаў смерці.

Каля паловы насельніцтва было вакцынаванае супраць Covid-19, у тым ліку амаль 40% двума дозамі; колькасць даступных вакцынаў перавысіла колькасць ахвотных прышчапіцца. Колькасць афіцыйна зарэгістраваных выпадкаў смерці, выкліканых пандэміяй, перавысіла 5500, але рэальная лічба, верагодна, было значна вышэйшай, паколькі наўмысна заніжалася статыстыка, адсутнічалі свабодныя СМІ і незалежныя ініцыятывы ў сферы аховы здароўя, а таксама пераследваліся выкрывальнікі рэальнага стану справаў.

СВАБОДА ВЫКАЗВАННЯ МЕРКАВАННЯЎ

Свабода выказвання меркаванняў па-ранейшаму строга абмяжоўвалася. Дзесяткі незалежных журналістаў і блогераў патрапілі пад пераслед і былі кінутыя ў турму. Больш за 480 вэб-сайтаў, у тым ліку буйных нацыянальных і міжнародных сродкаў масавай інфармацыі, і больш за 400 групаў у Telegram былі заблакаваныя за іх незалежныя рэпартажы, а некаторыя з іх былі адвольна забароненыя як "экстрэмісцкія". Дзесяткі крытыкаў уладаў былі кінутыя ў турму за абразу службовых асобаў, што лічыцца злачынствам.

У сакавіку, журналістка TUT.by Кацярына Барысевіч была асуджаная да шасці месяцаў турэмнага зняволення і грабежніцкага штрафу на падставе сфабрыкаваных абвінавачванняў за раскрыццё праўды пра хлусню ўладаў адносна абставінаў забойства мастака і мірнага пратэстоўцы Рамана Бандарэнкі ў лістападзе 2020 года.

У маі ўлады заблакавалі доступ да TUT.by за нібыта "шматлікія факты парушэнняў Закону аб СМІ", правялі масавыя ператрусы ў яго офісах па ўсёй Беларусі і затрымалі 14 супрацоўнікаў на падставе неабгрунтаваных абвінавачванняў, у тым ліку, ухіленне ад выплаты падаткаў. 13 жніўня TUT.by і яго сайт Zerkalo.io былі прызнаныя "экстрэмісцкімі", што прадугледжвае крымінальную адказнасць за распаўсюд іх матэрыялаў.

На канец года 32 журналісты заставаліся за кратамі за сваю незалежную прафесійную працу.

23 траўня журналіст і блогер у выгнанні Раман Пратасевіч і ягоная сяброўка Сафія Сапега былі арыштаваныя пасля таго, як самалёт, на якім яны ляцелі з Грэцыі ў Літву, быў вымушаны прыземліцца ў сталіцы Беларусі Мінску з прычыны відавочна выдуманых папярэдванняў пра бомбу на рэйсе. Абодвух трымалі без сувязі са знешнім светам на працягу некалькіх дзён і адвольна абвінавацілі ў арганізацыі масавых беспарадкаў і "грубых парушэнняў грамадскага парадку"; Раману Пратасевічу было дадаткова прад'яўленае абвінавачванне ў "распальванні сацыяльнай варожасці". Ён тройчы з'яўляўся на тэлебачанні, каб "зрабіць прызнанні" і даць паказанні супраць іншых, а таксама запэўніць, што з ім не абыходзіліся жорстка, хоць на першым відэа былі бачныя магчымыя пабоі. Затым 25 чэрвеня ён і Сафія Сапега былі пераведзеныя ў невядомае месца пад хатні арышт, і ім да жніўня дазволілі публікаваць паведамленні ў Twitter. У снежні абодва ўсё яшчэ чакалі суда, іх месцазнаходжанне заставалася неведомым, а іх адвакатам было забаронена выдаваць якую-небудзь інфармацыю.

Усе выпадкі крытычных выказванняў людзьмі з розных пластоў грамадства пераследаваліся ў рамках несправядлівых судовых разбіральніцтваў.¹

СВАБОДА АБ'ЯДНАННЯЎ

Улады ўзмацнілі ўціск незалежных арганізацыяў грамадзянскай супольнасці, сярод якіх - НДА і прафесійныя асацыяцыі юрыстаў, прафсаюзы, палітычныя групы і самаарганізаваныя нацыянальныя і рэлігійныя супольнасці.

Толькі за адзін дзень 22 ліпеня ўлады загадалі закрыць 53 НДА. Да канца года больш за 270 арганізацыяў грамадзянскай супольнасці былі адвольна закрытыя або знаходзіліся ў стадыі прымусовай ліквідацыі. Сотні, магчыма, тысячы грамадзянскіх актывістаў пакінулі Беларусь, баючыся рэпрэсіяў. У лістападзе ў інтэрв'ю Бі-бі-сі, адказваючы на пытанне пра масавую ліквідацыю НДА, Аляксандр Лукашэнка параўнаў НДА з палітычнай апазіцыяй і паабяцаў: "выражам усіх мярзотнікаў, якіх вы [Захад] фінансавалі".

У лютым улады правялі ператрус у мінскім офісе вядомага праваабарончага цэнтру "Вясна", а ў сакавіку супраць "Вясны" была распачатая неабгрунтаваная крымінальная справа. На працягу года былі затрыманыя пяць супрацоўнікаў, у тым ліку яе заснавальнік Алесь Бяляцкі. У лістападзе Леанід Судаленка і Таццяна Ласіца былі асуджаныя да адпаведна трох і двух з паловай гадоў пазбаўлення волі за іх меркаваную ролю ў арганізацыі дзеянняў, якія "парушаюць грамадскі парадак". Іншыя сябры "Вясны", у тым ліку раней затрыманыя Марфа Рабкова і Андрэй Чапюк, па стане на канец года ўсё былі за кратамі ў чаканні суда.

СВАБОДА СХОДАЎ

Улады працягвалі захоўваць фактычную забарону на мірныя пратэсты, удзельнікаў якіх каралі адміністрацыйнымі арыштамі на тэрмін да 15 сутак або буйнымі штрафамі. Паводле дадзеных "Вясны", больш за 900 чалавек былі арыштаваныя і прыцягнутыя да адказнасці ў рамках палітычна матываваных судовых разбіральніцтваў; многія з іх атрымалі працяглыя турэмныя тэрміны на падставе хлуслівых абвінавачванняў ва ўдзеле ў "масавых беспарадках" ці іншых пратэстных дзеяннях.

У студзені быў апублікаваны зліты аўдыязапіс, у якім высокапастаўлены чыноўнік МУС інструктаваў падначаленых яму афіцэраў ігнараваць міжнароднае права ў сферы правоў чалавека змаганні з пратэстоўцамі і апраўдваў стральбу гумовымі кулямі па жыццёва важных органах пратэстоўцаў і пры гэты падразумяваў, што іх смерць будзе прымальнай.²

У ліпені былі прынятыя заканадаўчыя папраўкі да "законаў па пытаннях абароны суверэнітэту і канстытуцыйнага ладу". З найпроставай згадкай ўрокаў падаўлення мірных пратэстаў ў 2020 годзе, прынятыя папраўкі сярод іншага пашыралі пералік выпадкаў і маштаб увядзення захадаў надзвычайнага становішча, павялічвалі паўнамоцтвы праваахоўных органаў і ўскладалі на ўзброеныя сілы задачы адносна "спынення масавых беспарадкаў".

КАТАВАННІ І ІНШЫЯ ВІДЫ ЖОРСТКАГА АБЫХОДЖАННЯ

Катаванні і іншыя віды жорсткага абыходжання заставаліся шырока распаўсюджанымі і масавымі, у той час як асобы, што гэта рабілі, працягвалі карыстацца абсалютнай беспакаранасцю. У лістападаўскім інтэрв'ю Бі-бі-сі Аляксандр Лукашэнка прызнаў, што ў жніўні 2020 года ў следчым ізалятары Акрэсціна ў Мінску да зняволеных ужываўся гвалт; раней ён і ягоныя чыноўнікі адпрэчвалі доказы гэтага як "фэйкі". Пасля такога прызнання не было ніякіх спробаў прыцягнуць да адказнасці вінаватых.

Сілавікі, якія ўжывалі катаванні і іншыя віды жорсткага абыходжання, у тым ліку празмерную сілу супраць пратэстоўцаў, карысталіся поўнай беспакаранасцю. Дэманстранты, прыцягнутыя да адказнасці за ўдзел у пратэстах 2020 года, падлягалі асабліва жорсткаму абыходжанню і ўмовам зняволення.

У траўні мірны апазіцыйны актывіст Вітольд Ашурак раптоўна памёр у турме ў Шклове, дзе ён адбываў пяцігадовы тэрмін пакарання. У сваім лісце ён скардзіўся на тое, што турэмная адміністрацыя прымушала яго і іншых "палітычных" зняволеных насіць выразныя жоўтыя цэтлікі на сваёй турэмнай вопратцы. Улады адмовіліся разглядаць ягоную смерць як падазроную і апублікавалі відэа, відавочна сфабрыкаванае, на якім відаць, як Вітольд Ашурак ідзе і раптоўна падае ў пустой камеры.

НЕСПРАВЯДЛІВЫЯ СУДОВЫЯ РАЗБІРАЛЬНІЦТВЫ

Улады сістэматычна злоўжывалі сістэмай правасуддзя: душылася любое іншадумства, палітычных апанентаў і праваабаронцаў кідалі за кратаы, а таксама запалохвалі і прымушалі маўчаць іх адвакатаў. Суддзі з усёй відавочнасцю кіраваліся жаданнямі пракуратуры і праваахоўных органаў, якія шырока выкарыстоўваліся для ўзбуджэння неабгрунтаваных крымінальных і адміністрацыйных справаў і прадстаўлялі неабходныя " доказы " для судовых разглядаў. Закрытыя слуханні па крымінальных справах сталі нормай у палітычна матываваных справах, калі ўсе матэрыялы справы засакрэчаныя, а адвакаты рэгулярна вымушаныя даваць падпіскі аб неразгалошванні або наклікаць на сябе суровае пакаранне.

Паводле праекту defenders.by, у перыяд з лютага па жнівень больш за 30 адвакатаў былі пазбаўленыя ліцэнзіі або ім было адмоўлена ў падаўжэнні іх ліцэнзіяў, бо яны абаранялі ахвяраў палітычна матываваных пераследаў або бралі ўдзел у мірных акцыях пратэсту. У лістападзе новы закон яшчэ больш узмацніў кантроль з боку Міністэрства юстыцыі над адвакацкай прафесіяй. У выніку ўвядзення гэтага і іншых новых нарматыўных актаў колькасць ліцэнзаваных юрыстаў скарацілася на 7% у перыяд са студзеня па лістапад.

У ліпені Вярхоўны суд прыгаварыў былога банкіра, які спрабаваў балатавацца на прэзідэнцкіх выбарах 2020 года, да 14 гадоў турэмнага зняволення на падставе сфальсіфікаваных абвінавачанняў у хабарніцтве і адмыванні грошай. Віктара Бабарыку таксама аштрафавалі на суму, эквівалентную 57 000 доларам ЗША, і абавязалі выплаціць больш за 18 мільёнаў долараў ЗША ў якасці " кампенсацыі за прычыненую шкоду ".

У верасні два найбольш вядомыя апазіцыянеры, якія засталіся ў Беларусі, Марыя Калесніківа і Максім Знак, былі асуджаныя ў выніку паспешлівага закрытага судовага працэсу да адпаведна 11 і 10 гадоў пазбаўлення волі на падставе сфабрыкаваных абвінавачванняў у змове, "экстрэмізме" і закліках да дзеянняў, якія пагражаюць нацыянальнай бяспецы.

ПРАВЫ ДЗЯЦЕЙ

У рамках крымінальнага правасуддзя рэгулярна парушаюцца правы дзяцей.

Прынамсі 10 дзяцей-пратэстоўцаў і адзін блогер былі арыштаваныя пасля поствыбарных пратэстаў. Усе яны былі асуджаныя ў 2021 годзе падчас закрытых палітычна матываваных судовых працэсаў і асуджаныя да пазбаўлення волі. Тром споўнілася 18 гадоў у 2021 годзе, калі яны чакалі суда, і

іх судзілі як дарослых. Шмат хто скардзіўся на катаванні ў месцах пазбаўлення волі.

Мікіту Залатарову, 16 гадоў, калі яго арыштавалі ў 2020 годзе, адмовілі ў прыёме лекаў ад эпілепсіі, і яго неаднаразова збівалі, у тым ліку і электрашокерам. Ён быў асуджаны да пяці гадоў турэмнага зняволення і пасля абвінавачаны ў гвалце ў дачыненні да турэмнага ахоўніка, за што яму быў прызначаны дадатковы турэмны тэрмін.

Дзяцей па-ранейшаму саджалі ў турму за дробныя, негвалтоўныя злачынствы, звязаныя з наркотыкамі, і прыгаворвалі да турэмнага зняволення на тэрмін ад сямі да 12 гадоў. Колькасць такіх абвінаваўчых прысудаў у 2021 годзе невядомая, але ўлады казалі пра рост колькасці падобных судовых пераследаў дзяцей.³

СМЯРОТНАЕ ПАКАРАННЕ

Смяротныя прысуды працягвалі выносіцца і сакрэтна выконвацца. Два браты ва ўзросце дваццаці гадоў, Станіслаў і Ілля Косцевы, асуджаныя да смяротнага пакарання ў 2020 годзе, былі памілаваныя. Гэта толькі другі падобны акт памілавання ад моманту атрымання незалежнасці Беларуссю .

ПРАВЫ БЕЖАНЦАЎ І МІГРАНТАЎ

Улады Беларусі спрасцілі ўезд у Беларусь тысячам людзей з краінаў, адкуль ідуць плыні мігрантаў і бежанцаў, каторых прывабілі хлуслівым абяцаннем лёгкага ўезду ў ЕС. Замест гэтага мігранты і бежанцы сутыкнуліся з практыкай выштурхоўвання назад боку Польшчы, Літвы і Латвіі⁴. Мігранты, якіх вярнулі назад або якія не змаглі перасекчы мяжу з Польшчай, падлягалі збіццю і іншым формам гвалту; іх пазбаўлялі ежы, вады, жылля і доступу да прыбіральняў; беларускія сілавікі адбіралі ў іх тэлефоны і вымагалі грошы. Беларускія памежнікі рэгулярна не дазвалялі людзям, якія захраслі ў памежнай зоне, пакідаць агароджаную памежную паласу. Некалькі асобаў, у тым ліку прынамсі адно дзіця, памерлі ад пераахладжвання.

Грамадзянін Іраке Рэбін Сірван быў высланы з Беларусі пасля таго, як паспрабаваў папрасіць прытулку ў краіне.

ПРАВА НА АХОВУ ЗДАРОЎЯ

Сфера аховы здароўя па-ранейшаму сутыкаецца з недастатковай забяспечанасцю, абумоўленай пандэміяй, якая яшчэ больш пагоршылася з прычыны жорсткіх рэпрэсіяў, у тым ліку адвольных звальненняў і крымінальнага пераследу у дачыненні да медыкаў, якія падтрымлівалі мірныя пратэсты ў 2020 годзе ці выкрывалі жорсткасць і маштабы ужыванага сілавікамі гвалту супраць пратэстоўцаў.⁵

Такія крокі паўплывалі на якасць і даступнасць медыцынскай дапамогі. У Гродне незалежны дзіцячы хоспіс, фінансаваны за кошт прыватных

ахвяраванняў, быў зачынены ў адказ на тое, што яго дырэктарка праявіла салідарнасць з паслявыбарнымі пратэстамі.

1. [Кампанія салідарнасці #StandWithBelarus, студзень](#)
2. ["Беларусь: пагрозы з боку дзяржавы і пераслед пратэстоўцаў патрабуюць тэрміновага міжнароднага рэагавання", 24 сакавіка](#)
3. ["Беларусь: Пераслед дзяцей і падлеткаў", студзень](#)
4. ["Беларусь/ЕС: новыя сведчанні жорсткага гвалту з боку беларускіх сілавікоў ў дачыненні да ўцекачоў і мігрантаў, якія сутыкаюцца з выштурхоўваннем назад з боку ЕС", 20 снежня](#)
5. ["Беларусь: пераслед медыкаў", студзень](#)